

สันติ ศรีสวนแดง 2550: ภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของชาวนา: กรณีศึกษาการเปลี่ยนผ่านของระบบเกษตรกรรมในที่ราบลุ่มเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (อาชีวศึกษา) สาขาอาชีวศึกษา ภาควิชาอาชีวศึกษา ประธานกรรมการที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล, Ph.D. 314 หน้า

งานวิจัยเชิงคุณภาพเรื่องนี้ มุ่งศึกษาพลวัตและการเปลี่ยนผ่านของระบบการทำนาข้าว ในบริเวณที่ราบลุ่มเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-9 (พ.ศ. 2504-2549) อีกทั้งศึกษาภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของชาวนาในชุมชนชาวนาทุ่งบางใหญ่ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นกรณีศึกษา แบ่งระดับของการวิเคราะห์เป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับลุ่มน้ำเจ้าพระยา ชุมชนชาวนา กลุ่มชาวนา และครอบครัวชาวนา โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลากหลายวิธี และสังเคราะห์ข้อมูลจากทุกระดับ

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงระบบการทำนาในช่วงประมาณ 4 ทศวรรษ พบว่า การเปลี่ยนผ่านจากระบบการทำนาข้าวแบบยังชีพไปสู่ระบบการทำนาเชิงพาณิชย์ใช้เวลาประมาณหนึ่งทศวรรษ โดยมีปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การปรับระบบนิเวศวิทยาการเกษตรโดยการพัฒนาระบบชลประทาน และการส่งเสริมชุดเทคโนโลยีการเกษตร ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นจากกระแสการปฏิวัติเขียว ต่อมาผลกระทบจากการใช้สารเคมี การเกษตรในยุคหลังการปฏิวัติเขียวเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนเป็นนาอินทรีย์ที่พบเห็นควบคู่กับนาเคมี เกิดเป็นระบบการทำนาเชิงทวีลักษณ์ในปัจจุบัน

จากกรณีศึกษาชุมชนชาวนาทุ่งบางใหญ่พบว่า ในระบบการทำนาเชิงทวีลักษณ์ นาอินทรีย์มีกระบวนการจัดการศัตรูพืชที่เน้นการพึ่งพาตนเองแตกต่างอย่างเด่นชัดจากนาเคมี พบว่ามีนวัตกรรมของชาวนาในทุกขั้นตอนของกระบวนการทำนาซึ่งเป็นตัวอย่างของการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมกับภูมิปัญญาสากล นอกจากนี้ชุมชนชาวนา และกลุ่มชาวนา ถูกขับเคลื่อนโดยผู้นำชุมชนและกระบวนการ ด้วยการจัดการกระบวนการเรียนรู้อย่างเข้มข้นและใช้กิจกรรมที่หลากหลาย ดังเช่น การทำแปลงทดลองและสาธิตในที่นา การศึกษาดูงาน และกิจกรรมโรงเรียนชาวนา

จากข้อค้นพบ ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมระบบการทำนาอย่างยั่งยืน อีกทั้งได้นำเสนอรูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาอาชีพการทำนา ซึ่งเชื่อมต่อระหว่างการศึกษาจากระบบการศึกษาตามอัธยาศัย และการศึกษาในระบบ ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการเรียนรู้ผ่านกระบวนการวิจัย

Sunti Srisuantang 2007: *Farmers' Wisdom and Experiential Learning: A Case Study of Agrarian System Transformations in the West Bank of Chao Phraya Delta*. Doctor of Philosophy (Vocational Education), Major Field: Vocational Education, Department of Vocational Education. Thesis Advisor: Associate Professor Pongpan Traimongkolkul, Ph.D. 314 pages.

This qualitative research focused on the dynamics of rice farming system and its transformation in the west bank area of Chao Phraya Delta within the time frame of the 1st -9th National Social and Economics Development Plans (B.E.2504-2549). More specifically, the study attempted to describe indigenous knowledge and the process of experiential learning of rice farmers in *Thung Bang Yai*, a case study of rice-farming community in Suphan Buri province. Four levels of analysis were conducted; namely, delta level, community level, group level, and family level. A variety of data collection techniques were used. Data were qualitatively analyzed across all levels.

The analysis of rice farming transformations over the past 4 decades revealed that a shift from subsistence farming to commercial farming took place primarily within one decade as a result of agro-ecological intervention through development of irrigation system, along with package of agricultural technology boosted by the green revolution of the 1960s. On the other hand, the period of post green revolution witnessed growing concerns over negative impacts of chemical rice farming. A transition from chemical-based to organic-based farming was observed in the study area, marking a dualistic system of present rice farming.

The case study of *Thung Bang Yai* farming community revealed that procedures and self-sufficiency in pest management constituted a major difference between chemical-based farming and organic-based farming. Several farmers' innovations in rice farming were observed as illustrative cases of integrating tacit and explicit knowledge on rice cultivation. Farmer community and group socialization, mobilized by local leaders and facilitators, provided rich learning experiences for alternative rice farmers through such activities as field-based experiment and demonstration, field trip, and farmer field school activities.

Based on the findings, the researcher proposed policy recommendations to support sustainable rice farming. A model of life-long education on rice farming was also presented; linking formal, informal and non-formal education through experiential learning, sharing, and researching.